

A művészet sorsa

Olvasom az újságban, hogy ismeretlen tettesek felgyújtották Pieter Menten milliomos holland műgyűjtő vidéki házát, miközben Menten, akit ukrainai zsidók tömeges kiirtásával vádolnak, éppen egy Hága környéki rabkórházban időzött. A tűzben megsemmisült Menten műkincseinek nagy része. Eddig a hír.

Nem tartozom azok közé, akik feltétlenül és erkölcsi magaslatról törnek pálcát a törvényes eljárást megkerülő magánmegtorlás valamennyi megnyilvánulása fölött, amíg nem tudhatjuk, hogy nem gyilkos-e az a tisztes öregember, akit a villamoson helytel kinálunk; vagy éppen az nem gyilkos-e, aki előzékenyen átadja helyét. Pieter Menten is több mint három évtizedig élt gondtalanul, a művészet és a pénz kettős büvökörében, borzalmas büntetteinek emlékével a homloka mögött. Ha az intézmények számos okból képtelenek időben gondoskodni arról, hogy a gaztettek, akár csak a mesékben és a tragédiákban, az életben is elnyerjék méltó büntetésüket, akkor legalábbis érthető, hogy a szenvedélyek olykor elszabadulnak, és a bűnüldözés és büntetés kiszabás megkerüli a törvény csarnokait.

Menten esetében azonban a megtorló intézkedés alkalmazatlansága égbekiáltó. A kárvallott, mint említettem, nem tartózkodott odahaza: a gyűjtőgatók nem is remélhették, hogy bent ég a házban. Sőt, azt sem remélhették, hogy bármiféle kárt okoznak neki. A ház meg a képek minden bizonnyal jó alaposan biztosítva voltak; pénzügyileg Menten nem járhatott nagyon rosszul. De esztétikai szempontból sem érthette tetemes veszteség, minthogy képeinek élvezetétől a bíróság és hajlott kora előreláthatólag amúgy is megfosztotta volna. Az emberi szellem „nagy diadala”, hogy feltalálta és kikísérletezi a neutronbombát, mely a tárgyakat — köztük a műtárgyakat — megkíméli, csupán az élőlényeket öl meg. Sokan és joggal háborodnak

fel vagy esnek kétségbe a kultúra védelmének ettől a radikális fajtájától; a gyűjtőgatók viszont ellenneutronbombaként működtek: az embert sértetlenül hagyták, csak a tárgyakat pusztították el. Bebizonyították, hogy ez az eljárás sem sokkal lelkesítőbb: kevésbé kegyetlen ugyan, de ijesztően ostoba.

Ez a kis eset arra is alkalmat nyújt, hogy eltűnjünk a művészet sorsán. Pieter Menten embereket semmisített meg és ezért néhány évtizeddel később megsemmisítettek néhány remekművet. Nem tudom, melyek voltak ezek, a műgyűjtő kincseinek jegyzékét nem közli az újság. Annyi azonban bizonyos, hogy tragédiájuk nem a gyűjtőgatók pillanatában kezdődött. Tömény szomorúság fog el, ha a művészet kiszolgáltatottságára gondolok. A képek nem tiltakozhattak az ellen, hogy egy tömeggyilkos mondhatta őket a magáénak; pedig ez okozta pusztulásukat. A művészek — akár csak a tudósok — nincsenek abban a helyzetben, hogy befolyásolják elkészült műveik sorsát. Sokszor már az alkotás folyamatába is beavatkoznak a gyilkosok, mint megrendelők, mint ízlésformáló hatalmak, mint a művészet piaci viszonyainak kialakítói, sőt olykor mint illetforrások is. És amikor a mű elhagyta a műhelyt, már semmi sem állhat elaljasodásának útjába. Gicces anti-fasiszta írásokban és filmekben, de a valóságban is gyakran tűnt fel a haláltáborok egyik-másik SS-hőhéra, amint két tömegkiévezés között az emberi borból művészi kivitelben előállított lámpaernyőn átszűrt hangulatos megvilágításban ábrándos arccal Chopint játszik; lehet, hogy Pieter Menten is ugyanilyen arckifejezéssel szemlélte a teremtő műremeküket. Engem nem vigasztal, hogy most már nem szemlélheti tovább. Az vigasztalna, ha a művészet kikerülhetne a gyilkosoknak és a gyilkosok sejtőinek, üzletfeleinek, kibiceinek illetékességi köréből.